

Тепер мені вісімдесят сім. Часом я кидаю погляд на те фото, і мені хочеться сказати тому розгубленому хлопчикові: «Ми впоралися, малий».

Я був стривожений і розгублений, як і більшість дітей. Це частина дорослішання: бути надто молодим, щоб досягнути в бутті хоч якийсь сенс. Те дивне відчуття загубленості, нездатності дати собі раду лишалося зі мною протягом багатьох років мого життя. Я здивований... чи правильно буде *збентежений*? *Спантеличений*? Так, *спантеличений*, що я досі тут. Без пояснень. Без жалю. Невитрава родова пляма, вкарбована в моє єство, — це постійне відчуття перебування «не в темі».

Але я з міцного матеріалу. Мій батько був такий самий: жодної беззмістовності, жодних кучерявостей. Він учив мене: «Просто роби, що потрібно. Тримайся гідно і не жалійся». Це була хороша порада. Ось ще одна: «Життя суворе. І що? Ніколи не здавайся». Трохи жорстко, але мені допомогло. Такий був мій батько, мій старий. Річард Артур Гопкінс.

Він помер і більше не тут. Не знаю, чи існує він в іншому вимірі — у потойбічному житті або ще у чомусь такому, чим ми самозаспокоюємося. Але він живе глибоко в мені, як скалки розбитої порцеляни.

Життя — справа тільки твоя. Так було завжди. Та без труда нема плода. Насправді то ціла подорож, і я не жертва. Я зумів використати ті відбиті шматочки — самотність, відчуження, тривогу, — хай чим були ті уламки. І тепер я їм радий. Ці подразники й стимули змушували мене рухатися — і привели мене сюди.

Слоноголовий

Це була ще одна сира, сіра неділя — цього разу у вересні 1949-го, — коли я, одинадцятирічний, став самостійним. Того дня батьки відправили мене до збудованого із червоної цегли пансіону XIX століття, який стояв на пагорбі над містом Понтіпул у Монмутширі.

«Вест-Мон» був готичною будівлею з величними шпилями і двома барельєфними баранцями над входом, які тримали сувій з написом «Служити й підкорятися». Будівля мала загрозливий флер дому з привидами, а крижаний монмутширський дощ, гуркіт грому та хльосткий вітер аж ніяк його не покращували. Я зненавидів її з першого погляду.

Я опинився там, бо мати прагнула дати мені гідну освіту. Батько до цієї ідеї ставився так собі, оскільки надати мені таку можливість коштувало купу важко зароблених грошей.

Я був на батьковому боці, бо ні до чого не ставився так байдуже, як до школи. Навіщо марнувати гроші? Я ніколи не вирізнявся гострим розумом, й особливих надій на покращення не проглядалося. Ті поголівно блідолиці вчителі в попередній початковій школі Порт-Толбота вже були списали мене з рахунків, й один особливо неприємний викладач прозвав мене Деннісом-дурником.

Для дітлахів на вулиці я був «Слоноголовим». Я і *справді* мав велику голову, якось неоковирно припасовану до хирлявого тіла. Батьки думали, що я страждаю через рідину в мозку, але доктор Брей, педіатр, запевнив їх, що я нормальний.

— Його потрібно добре годувати, — сказав їм лікар.

Те, що батьки відправили мене до «Вест-Мону», не було катастрофою. Це просто трапилося, як один із тих невчасних лежачих поліціантів на автотрасі життя, нічого більше. Але з тих тих причин ця подія посіяла в моїй свідомості зерно байдужості. Я поклявся, що *скористаюся цим і ніколи більше не наблизюся до матері й батька — чи, коли на те пішло, до будь-кого іншого*. Мені стало все одно. Я вирішив прожити життя на власних умовах, дивитися в майбутнє. Забути минуле. Дитинство скінчилося. Запам'ятай. Скінчилося — і все. Дух увійшов у машину.

Після короткої зустрічі з директором, містером Гаррісоном, і його завзятою, запальною дружиною, а також похапливого огляду клаустрофобного гуртожитку із шістнадцяти ліжок, згромаджених у квадратній кімнаті з лікарняно-зеленими стінами,

ми з батьками повернулися на парковку біля сходів, що вели до головного входу школи. Батьки сіли в машину, збираючись рушати додому. Коли вони від'їхали, на задньому склі зблиснуло сонце. Крізь відблиск я побачив, як мати махає мені. Батько не відривав очей від дороги, тож я тримав руки по швах і не помахав у відповідь.

Коли їхнє авто — лискучий форд Model C Ten — зникло вдаль, я зауважив номер: ВТХ 698. Решту того мокрого осіннього вечора я знову й знову мимрив про себе: «ВТХ 698. ВТХ 698. ВТХ 698».

У школи було гасло: «Вір, досягай, встигай, служи і підкоряйся». Шкільний гімн здавався ще депресивнішим: «Ми маршуємо вперед під радісну пісню, пісню перемоги». Ми мусили співати цю сміховинну штуку на щоранкових зборах перед похмурим учительським колективом.

Один із завучів у цій цегляній в'язниці мав типаж безсердечного військового; він брав участь у північноафриканській кампанії проти генерала Роммеля. Я називав його «Лоб», бо його обличчя було червоним, наче варений лобстер. Він сказав, що мої чесноти і перспективи — «просто ганчір'я і дрантя». Кумедне, театральне звучання слів «ганчір'я і дрантя» мені подобалося.

«Чш-чш-чш, — сказав я собі. — Я той, ким я є, бо я такий. Я — людина з ганчір'я, кісток і дрантя».

А ще мені вдавалися кумедні ролі. Я часто зображував опудало із «Чарівника країни Оз», Белу Лугоші в ролі Дракули чи Боріса Карлоффа в ролі монстра Франкенштайна. Я з біса добре відтворював будь-які почуті голоси і звуки. Міг іржати, як кінь, або гавкати, як собака. Також копіював Багза Банні: «Шо таке, док?». Елмера Фадда. Даффі Дака. Порося Поркі. «Ось і все, хлопчики й дівчатка!»

Коли я виконував свої ганчір'яно-дрантяні вправи, деякі хлопці сміялися, а Лоб у відповідь на це писав на дошці: «*І чим людина краща за овець і кіз, що без думок живуть життям сліпим?*» (лорд Альфред Теннісон)¹.

Ми мали переписати це двадцять разів. Я ставився до цієї ду-елі з лиховісним гумором. Переписуючи текст, я бекав і мекав. Лоб кидався до мене проходом між партами. Ляпаси. Знову бе-кання. Знову ляпаси.

Що більше ляпасів я отримував, то частіше вдавався до свого способу виживання — образу щирої, тупої зухвалості. Цей образ проявляв мою пасивну байдужість до всього ворожого навколо. Не реагуй. Не відводь погляду. Удавай, що їх не існує. Я насолоджувався цією нововідкритою силою. Не показуй болю! Закопай той біль, що є, замети його під килим, не зупиняйся. Дорослих таке бісило, і це мене цілком улаштовувало.

Хоча вимушене проживання в цьому жахливому місці при-гнічувало, саме там я пережив знайомство з Вільямом Шек-спіром.

Це був вечір суботи. Нас, хлопців, зігнали в актову залу: сла-ва Богу, не співати шкільний гімн, а дивитися кіно, справжнє кіно зі звуком. Школа орендувала кінопроектор і запросила оператора, містера Гордона Філліпса. Це було щось нове й за-хопливе.

Ми сиділи на дерев'яних лавах і чекали. Урешті-решт до за-ли влетів містер Гаррісон, директор; його одяг розвівався, засвід-чуючи важливість цієї визначної події. З ним була його вели-ка, яскрава, лінкороподібна дружина, стара пані Гаррісон. Слі-дом увійшли вчителі. Макс Гортон, Лоб Гарнетт та інші. Містер Гаррісон хотів, щоб ми сиділи тихо — не балакали, не совалися, не сміялися. Кожного, хто порушував правила, мали вивести — а тоді, як нам уявлялося, хутенько стратити в спортзалі.

— «Гамлет» — це дуже важливий фільм, — проголосив міс-тер Гаррісон. — Його зняв містер Лоуренс Олів'є, найвидатніший у світі актор шекспірівських ролей, усім серцем відданий тому, щоб нести у світ потужні слова та мудрість Ворікширського Бар-да, містера Вільяма Шекспіра.

О Боже, допоможи нам! Тільки не Шекспір. Будь ласка, позбав нас цієї нудної банальщини.

Містер Гаррісон розводився про Шекспіра й містера Олів'є ще хвилини п'ять. Зрештою він приділив увагу нашому кіномехані-ку, містерові Гордону Філліпсу з Гріффітстауна.

«Оце-то буде депресивна годинка!» — подумав я. Усі ми обер-нулися привітати містера Філліпса з Гріффітстауна. Містер Гар-рісон звелів нам сказати: «Дякуємо, містере Філліпс із Гріффітс-тауна». У мене було таке відчуття, наче я опинився в пеклі.

Містер Філліпс із Гріффітстауна, кругленький, усміхнений молодик, стояв між двома кінопроекторами спокійний і гото-вий до дії. Він намастив волосся «Брілкремом» і заради сього-днішньої події пов'язав синю краватку-метелик. Це і справді бу-ло пекло.

На сцені поставили великий кіноекран.

Світло в залі пригасили. На екрані з'явилися знайомі реклам-ні кадри J. Arthur Rank Organization: удар у гігантський гонг, фраза A. J. Arthur Rank Enterprise, темний екран. А тоді, знена-цька, — потужні вступні акорди музики Вільяма Волтона.

Це було... *приголомшливо*. Батальні сцени. Привид батька Гамлета. Події в замку Ельсінор. Олів'є. Почався його вступний монолог:

Чому не може плоть моя розпастися,
Розтанути і парою здиміти?²

Я не міг відірватися до останнього рядка монологу.

Але німуй, язик, хоч серце рветься.

Я ніколи не відчував такого душевного потрясіння. Це було як вибух. Я ще не розумів структури «Гамлета» і його нюансів — архаїчних слів, нової і незнайомої мені мови, ритму й способу висловлення.

Але я відчував, що Олів'є і Гамлет говорять до мене, зверта-ючись до якихось давно забутих, стародавніх частин мене. Це

був нетутешній досвід. Сум Гамлета через смерть батька і зраду матір'ю її померлого чоловіка. Я плакав, переможений епічним описом постраждалих батьків та матерів і того, як усіх нас переслідують привиди пам'яті. Я був надто юний, аби вловити сучасне значення слів. Але якась сила увірвалася в центр мого «Я», хай чим воно було.

За сто п'ятдесят мільйонів кілометрів

Здібності, які я виявляв у тій першій школі-інтернаті, дорівнювали нулю, тож бідолашні батьки мусили переглянути мої освітні перспективи. Вони були у відчаї і потребували когось, хто допоміг би мені застрибнути на вершини навчання із жердиною; когось, хто міг би, як вони шепотілися, «замовити, як то кажуть, слівце».

Це було наче виявитися частиною складної шекспірівської комедії: самі підморгування й відступи. Гадаю, я мав почуватися гордо, перебуваючи центром таких хитросплетінь, але почувався дурнем, що продає себе. Я не хотів брати в цьому участі.

Урешті-решт нас скерували до таємничої фігури, особи, яка мала важелі. Моїм рятівником мав стати дядько Едді (що, як мені сказали, жив у районі Рест-Бей містечка Порткол і «зовсім не задавався», тобто був украй прямолінійним).

Так сталося, що ця велика людина, яку всі називали дядьком Едді, була пов'язана з нашою ріднею по батьковій лінії. Вони «загнівали від грошей», як сказав мій батько. Це були літні тітоньки й дядечка, жителі Сент-Мері-стріт, «крахах» Рест-Бею. Цим зневажливим словом називали валлійську еліту, що контролювала освітню сферу у Вельсі.